

TESTAMENTUM

MONITOR FUNDACJI „QUOMODO”

im. Króla Stanisława Leszczyńskiego

TESTAMENTY

Vol. I (I) 2012

TESTAMENT

JOANNY TERESY BRZOSTOWSKIEJ

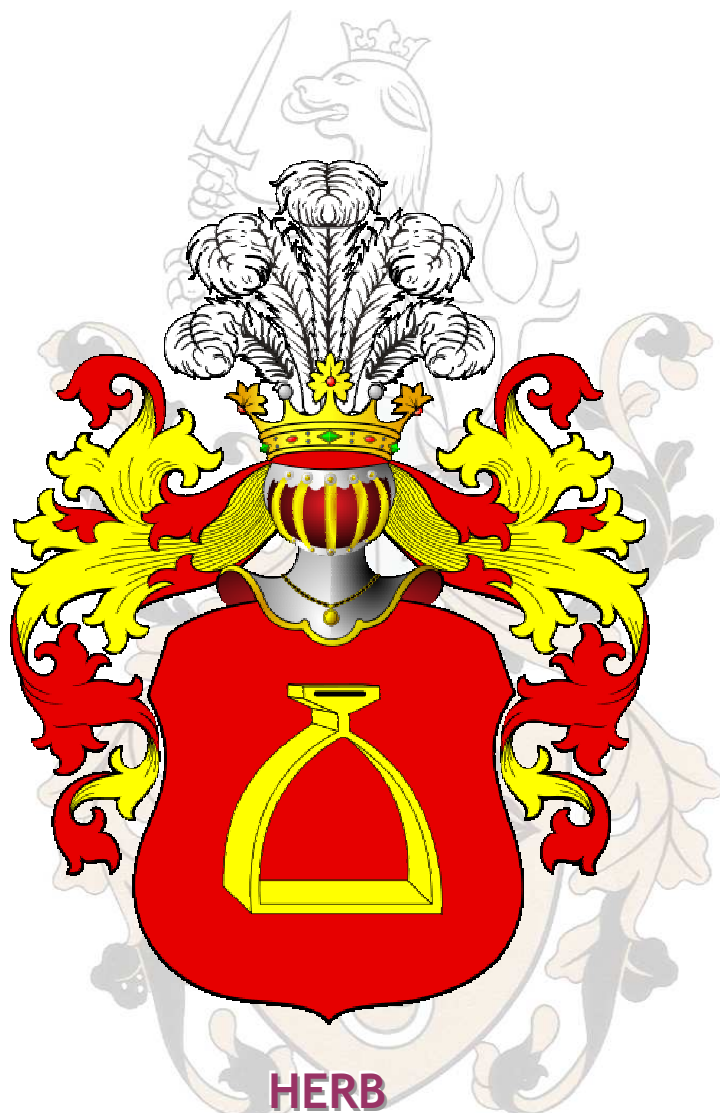
WOJEWODZINY KALISKIEJ

1737

WIENIAWA QUOMODO TESTAMENTUM
MMXII

**HERB
STRZEMIĘ
BRZOSTOWSKICH**

Nota QUOMODO

Przeglądając akta archiwalne ss. Bernardynek z Wielunia w Archiwum Archidiecezjalnym w Częstochowie, nieoczekiwanie natknąłem się na testament **Joanny Teresy Brzostowskiej** - wdowy po **Stefanie Leszczyńskim** Wojewodzie Kaliskim (córce Jana Władysława Brzostowskiego). Testament został sporządzony 27 lutego 1737 roku w Czarnożyłach, czyli miesiąc po podpisaniu abdykacji przez Stanisława Leszczyńskiego w Królewcu. Oblatowany był w 1738 roku na Zamku w Wieluniu.

Co ciekawe, za datę zgonu Joanny Brzostowskiej oficjalnie podaje się rok 1723, a Stefana Leszczyńskiego, rok 1722. Oficjalnie podaje się, że Joanna Brzostowska primo voto Denhoff (po Zygmincie Denhoffie z Kruszyny) ze Stefanem Leszczyńskim mieli jedno dziecko – Ewę, która wyszła za Jana Szembeka - Kanclerza Wielkiego Koronnego. W rzeczywistości Joanna i Stefan mieli co najmniej jeszcze jedno dziecko urodzone w 1710 roku w Kruszynie – JANA JAKUBA LESZCZYŃSKIEGO.

W tekście testamentu pojawia się zwrot „naturalna sukcesorka” – Ewa Szembek (de domo Leszczyńska).

Z tytułu wynika, że Akt był oblatowany w 1738 roku na zamku w Wieluniu, w sobotę po Niedzieli Miłosierdzia (druga niedziela Wielkanocna) 1738 roku. Oznacza to, że Joanna Teresa Brzostowska zmarła w kwietniu 1738 roku.

W preambule pojawiają się świadkowie: Józef Pobóg Szydłowski – ekonom dóbr klucza z Czarnożył.

Stefan Leszczyński jest określony jako hrabia na Lesznie Wojewoda Kaliski, Kowelski, Kulszowski, Wiśniowiecki i Starosta (?) **Contis Legitime** (Książę) (albo po Wiśniowieckich albo po Mniszkach, Ogińskich).

Mowa jest o pasierbicy (córce Stefana Leszczyńskiego i jego pierwszej żony - Konstancji Mniszech, Konstancji Leszczyńskiej - siostrze zakonnej zakonu Bernardynek w Wieluniu.

Jako Protektor testamentu wymieniony jest Marszałek Wielki Koronny Mniszek (Józef Wandalin Mniszech 1670-1742) i jego (żonę) – Marszałkową (Konstancja Tarło).

Jako egzekutorów testamentu wskazani są: Podkomorzy Wielki Księstwa Litewskiego Mniszek (Jan Karol Wandalin Mniszech), wnuk Adam Brzostowski – kasztelanik Mściślawski (działał w Czarnożyłach), sługa Antoni Wolski.

WAŻNE!

„Za Exekutorów Wypełnienia Dyspozycji Mojej Naznaczam Jaśnie Wielmożnego Imci Pana Podkomorzego Wielkiego Księstwa Litewskiego Mniszka kochanego Wnuka Mego y Pana Adama Brzostowskiego kasztelanica

Mściłowski (czyli syna Konstantego Benedykta Brzostowskiego) tak Ze (także) kochanego Wnuka Mego Przydaję Sługę Mego Wiernego **Imci Pana Antoniego Wolskiego** (może to być w rzeczywistości Jan Jakub Leszczyński urodzony w Kruszynie w 1710 roku syn Stefana i Joanny de domo Brzostowskiej a jednocześnie Antoni Leszczyński (ur. ok.1713 zm. 24.10.1783) pochowany w Żarkach – protoplasta rodu Leszczyńskich - linia żarecka. Incognito wynikało z terroru saskiego – unii antyleszczyńskiej - jaki panował do 1733 roku za Augusta II i musiał zapanować po 1736 za Augusta III) Obligując Ichmościów Aby się tak wszystko miało Jako Ja Wolą wypisuję.” (...)

„Niechcąc drobniejszymi Rzeczami Zaprzętać Ichmościów Panów exekutorów Przydaję sług moich którzy mi zawsze Wiernie & dobrze Służyli do Wykonania ostatka Woli Mojej pomienionego Wyżej Imc **Pana Antoniego Wolskiego**, drugiego Jegomości Pana Józefa Szydłowskiego, Trzeciego Jegomości Pana Antoniego Antoniego Janiszowskiego. Tych tedy obliguję aby po skonaniu moim Zebrawszy Wszystkich będących w Służbie mojej Imieniem Moim przeprosili tak Starszych jako y Najmniejszych Mężczyzn i Białych głów jeżeli się w czym naprzykszyła proszę dla miłości Bożej dla ran Chrystusowych niech Odpuszczą. I ja im tez odpuszczam z Całego Serca Mego wszystko w czym kiedy nie dogodzili. Także Poddanstwu memu proszę Toż opowiedzieć Tych Poddanych aby każda wieś po kilku ludzi Zesłali na Mój Pogrzeb biech tym zawdzięczą około nich Moje Staranie na Pogrzebie moim ostatnią. Z Modlitwą oddając mi Usługę a Pan Bóg im nadgrodzi a który kolwiek z Poddanstwa Mego w Służbie Mojej byli tak z mężczyzn jako i Białogłów Wolnoscia daruję tak niech służą gdzie chcą y komu chcą.”

Mowa jest o tym, że Joanna Teresa Brzostowska chce być pochowana (w kaplicy Denhoffów) na Jasnej Górze. Nie jest więc pewne gdzie został pochowany Stefan Leszczyński, czy u Jezuitów w Kaliszu czy też na Jasnej Górze?

Najpierwsza rzecz – zapłata Służącym – 10 tys. złotych na Msze w różnych Kościołach:

- ☞ Za Duszę – 10 tys. złotych do kościoła Czarnożyłskiego;
- ☞ Na dzwonicę i mur koło kościoła – 4 tys. złotych;
- ☞ Na reparację kościoła w Kruszynie – 2 tys. złotych;
- ☞ Do kościoła Bernardyńskiego na Aparaty – 2 tys. złotych;
- ☞ Do kościoła Kłomnickiego – 5 tys. złotych;
- ☞ Pannom Zakonnym Wiluńskim 2 tys. złotych;

Naturalna sukcesorka dziedzictwa – Szembekowa Ewa (de domo Leszczyńska – żona Jana Szembeka Kanclerza Wielkiego Koronnego).

- ☞ Pasierbicy Leszczyńskiej (Konstancji) – zakonnicy wileńskie – 5 tys. złotych;
- ☞ **Wszystkie Księgi moje Ichmościom Pannom Zakonnym zapisuję obligując Ichmościów aby w dobrym mieli schowaniu za kluczem Panny Starszej; a jeśliby która z**

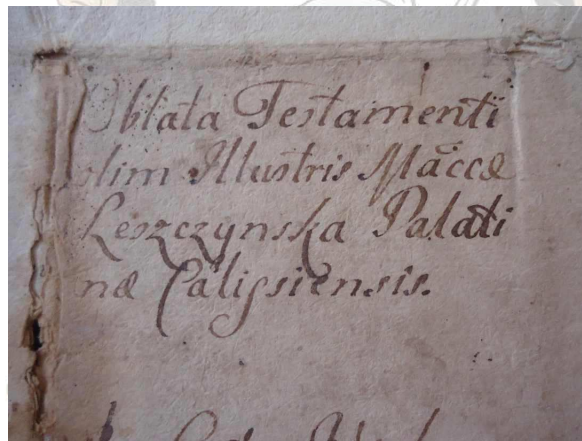

nich do czytania książki potrzebowała tedy przeczytawszy powinna ją oddać aby zawsze pod rejestrem te księgi były zachowane;

- ☞ Ksiądz kapelan (widać, że J.Brzostowska była osobą oświeconą, bogobojną i zamożną) – 300 złotych;
- ☞ Antoni Wolski – sługa;
- ☞ Józef Szydłowski – sługa;
- ☞ Antoni Janiszowski – sługa;
- ☞ Do szpitalów Kruszyńskiego, Borowińskiego (Borowno k/Kruszyny), Czarnożyłskiego – 50 złotych;
- ☞ Szpital częstochowski – 100 złotych;
- ☞ Wnuczce mojej z mężem podkomorzym litewskim – insze rzeczy na rejestrze.

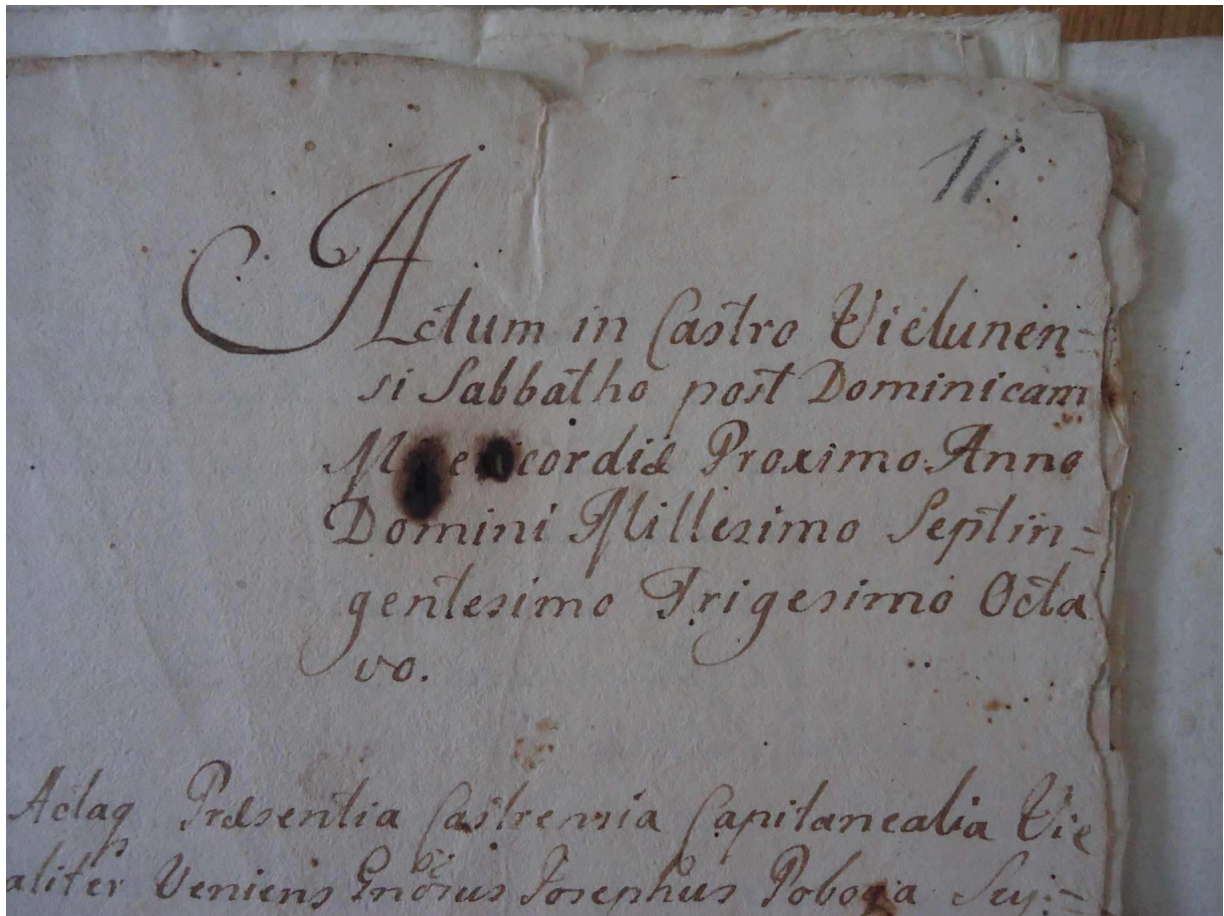
Działo się w Czarnożyłach (pałac (?)) dnia 27 lutego 1736 roku.

Podpis: **Joanna Leszczyńska** Wojewodzina Kaliska

Nazwa dokumentu

1738
a. 133

Actum in Castro Viclunen-
si Sabbatho post Dominicam
Memoriae Proxima Anno
Domini Millesimo Septin-
gentesimo Trigesimo Octa-
vo.

Ad Officium Aclag Presentia Pastre mia Capitanealia Vic-
lunensia Personaliter Veniens Inventus Josephus Poboga seu
dłowski Aconomus Bonorum Slavie (Zarnozylny) Oblatit
Officio Presenti ad Actuandum et Actis Inscriptibus Inven-
dum Testam. entium seu Ultimam Dispositionem Olim
et Magist. Joann. de Brestowski Olim Ministri et Capiti
Benkani somitis a Lenno herceynski Palatini salisieni
Kovelien. Rulovien. Viniovien. & Capitanei Ultimi Nuptu
Contra Legitima Verdicta Civit. Mianu Olim Epus dem Albr
et M. Aclag Palatini salisieni Scriptam et subscriptam Tenoris
Talis. W Imię Ojca y Syna y Duch. Świętego Amen.
Zdaige by na wolo Pana Boga Wzrechmoggiego y Prekajze
statniego Terminu Zycia Mego na ktory koniec nie Puwiaz
nego a kiedy Wiadomosci Ludzkiej to Post Zakryto Poki se-
stem przy Zdrowiu y Pamieci Dobrey Zlaski Bozey uprzedza
ige Naboru smierelone czynic Ostatnie Wyrazenie Wolito
Key Tym Testamentem. Anayppiod protestuj. Sij Ze za-
ki Boskiej smiere moiz wdziejnie przyize pragny a
Jeze liby mi na ten czas czart Prechlyty podawat do My-
sli moicy Przeciwo Panu Bogu Najswietzney Matce
Boskiej y Swiptym Bozym tak ze przeciwo Wierze
Kryptyy Nacoge Duzzy moiz teraz to odrucam y nieza-
zwalam na Kadne Jego Podumowienia y Zaruby wie-
kaize Sij do Miłosierdzia Boskiego w Naydrozszych
Kanaach Jezusa Pana Zbawiciela mego w Wustugai z
Zywota Sijki y Gorchicy smierci Jego Postawam
duiz.

daruj Abawienia Jego Jakie w przyzwaniu Najświętszej
 Maryi Panny Matki Bożej y Świętych Patronów y Patronek
 moich lubo przemoc wiska bez żadnego Zastwy. Na
 gradziących za Grzechy moje. Między Naderwie w Do
 broci y Miocerdziu Bohim. Racynam tedy w Imię Bo
 że Dyspozycy Moje Prozo i Honorajimierowicy dla Miło
 sei Bożej za Prokuratorów Testamentu Jego Jasnici Wiel
 moznego J. M. C. Pana Krzyszka Marszałka Wielkiego
 poronnego y J. M. C. Pana Marzalkowa Jasnici Wielmo
 żnych Dobrodzieciow Moich, którzy zawsze od kilku
 diesięt lat dornawalam Wielkim y nigdy nieo dmiennym
 Łaski, aby y wley nieogardzili za by moim Supplikui
 za Exekutorow Wypełnienia Dyspozycy Mojej Jasnici
 czym Jasnici Wielmoznego J. M. C. Pana Podkomorzego
 Wielkiego Krzyszka Litewskiego Krzyszka Kochanego Wnu
 ka Jego y Pana Adama Brestowskiego Kasztelanica
 Msczłowskiego tak ze Kochanego Wnuka Jego Przydaj
 ize Augustego Wiernego J. M. C. Pana Antoniego
 Wolskiego Obligowice Schmitow aby się tak wrypi ho
 Nale jako za Wole moje wypisui. so o Pogrzeb Moje
 nie trzeba się starać bom już oddata to w Age Schmitow
 Kipru Jamogorskich y Dyspozycy ucyplietam Moje
 J. M. C. Panu Niechege Zabrudniai Nikogo Tym
 Staraniem. A Jasnici Kipza Obligowali się moim w
 tym wykonać Dyspozycy o to tylko przez Deklar
 Panow Exekutorow aby jako Naj przedney siate moim
 Grzezie wywiereli Na Lasng Gory do J. M. C. Achow
 a Poniewoz Najpierwsza J. M. C. Kapitana Muzgym ha
 to Samozem Dwieście tysicy złotych Gotowych
 na Mre Suizle do J. M. C. Kociotow Za drugie mo
 je Narnaciam Gotowyci Dwieście tysicy, do Kocio
 ta Czarnogulskiego na Dzwonię y Mur Kociotow
 ta Cetyry tysicy, na Separacy Kociota pruzup
 sziego

Nieskiego dwa Tytuły, do księstwa Porocunskiego Na App
 raty Tytuły Kłotyck, do księstwa Klemnickiego Tytuły
 Kłotyck, Wielkim Parnon, Janym Wielunskim
 Dwa Tytuły Kłotyck, Zakonowi Cycow Bernardynow
 do Jch Wielkiego Jagomora Księcia Prowincyala
 Schmeziow Dwa Tytuły Kłotyck. A ponieważ A
 turabno Scheserby dyrektura tego zastawuier
 he Mierz Panio Szembchowa kancelaryng Wulb
 Koronng nakazy abym dala tej Informacyg, gdyby
 miata mrie Jach Turbaigo od sukcesorow w Bogu
 Lesley Jch Pani Danolowicowoy Franciszy Parce
 wickoy o czynoty ktore mnie sz darowane od
 mego bratnego Jegomli Pana Denchoffa Podskarbiego
 Nadworniego Wielkiego Księstwa Litewskiego Oyc
 Pomienionny Jch Pani Danolowicowoy se pod przysię
 gg zeznał, idge Na Arszyn Sod Boski, y to ze nie
 tytko darował ale y sam karat y przerwabie zozere
 mi w tamym Pomieszawczy y przy smierci toz amo
 polwierduł na lo sz swiadectwa Cednych Wian Za
 engek Escl. so Siebra y Inrze Rzeczy Wedlug Inven
 tarz sz lubo nadprawane w kazwanu maige do
 zywoie w tym Inwentarz do Grodu Wielunskiego
 Podalam y Chcialam Prusize ale Jmie Schiml Pan
 wie Starostwie Parcewscy uprorili abym tego ni
 ozymta Waige sumieniu Memu Naco Jest przy
 podanym Inwentarzu Grodowe swiadectwo. A ze
 Wielam na Opiech Jch Wnukow Jch od Bra
 ta Mego Rodionego Jachych Pomienionego Adama y
 Brata Jego Michala Tedy Jch Nierapomina Br
 tra moie Wrysthip z moimi Cherbami Zapisuz
 Proroge Jmie Wielkopnych Jch Miciw Panstwa
 Marzalkow Jach y Jegomli Pana Podkomorzego

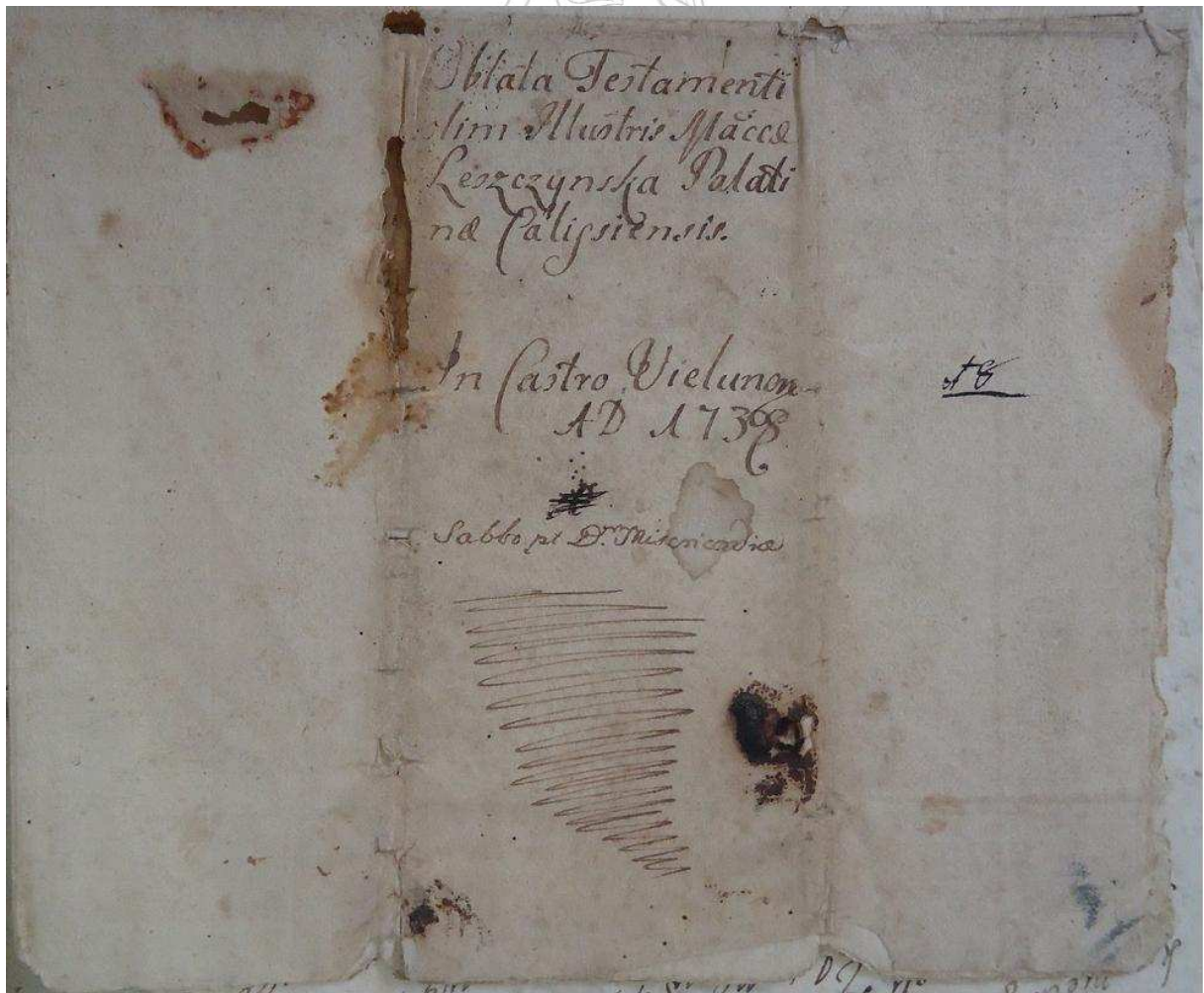

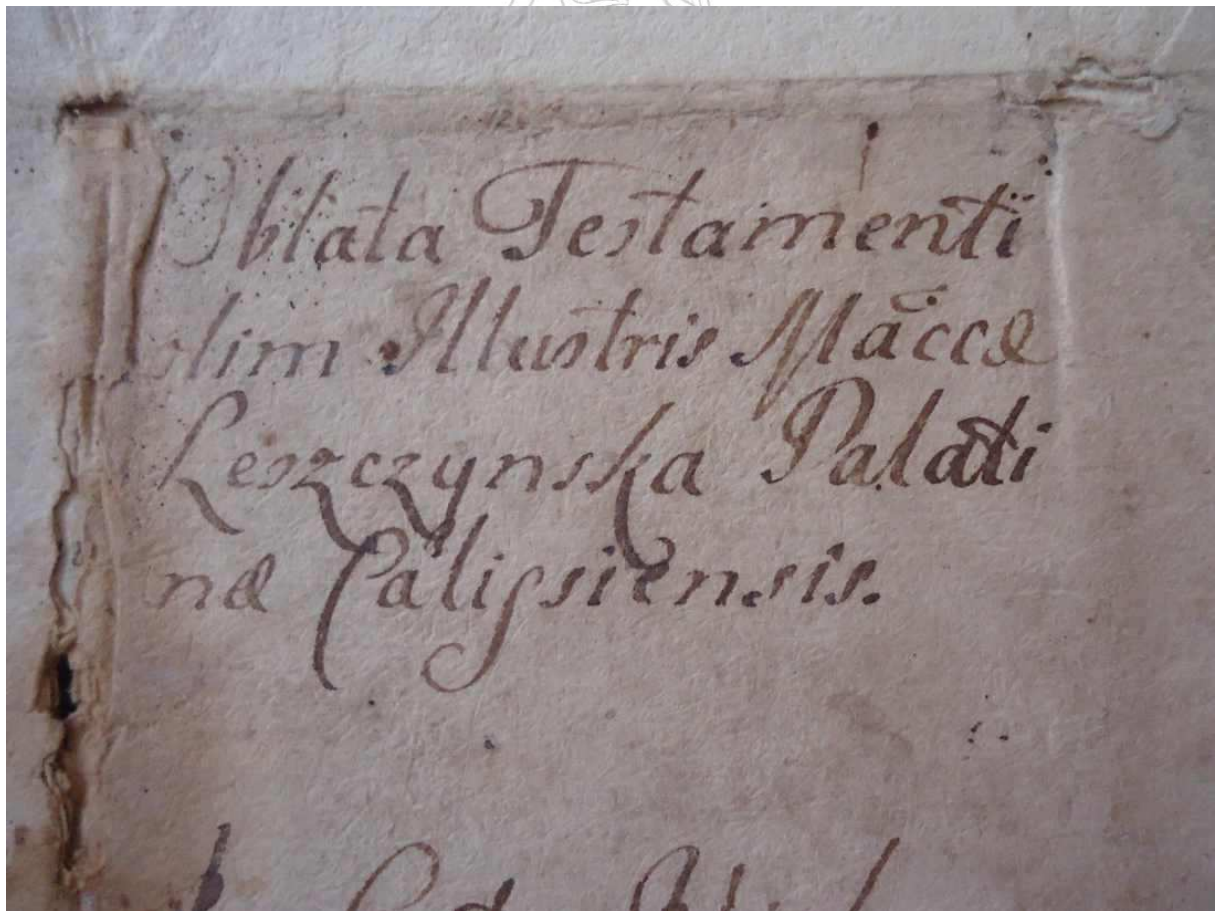

Poddanych aby karda Wier po hitku ludzi Zerlali na
 Mocy Pogrzeb nich tym Zawdzięcza o lato nich Mocy
 Staroży i na pogrzebi moim Statuiz & Modlitwoz
 oddaige mi Wstuge a Pan Bog im Nadprodzi a który
 kolwiek & Poddawstwa Mocy w Muirze Mocy byli Pan
 z Monecyar lako y Matycheglow Wolnerig daruiz
 nich Statuiz gduiz cheq y komu cheq Pan
 nom na Venecias przy mnie będącym Subnie
 Mocy Porordawae a która mnie po Smierci
 Ubięrała przy Panna przy Babie Spitalna
 dae Dwiecie przywonych Klatych Ptohra
 be Co Statuiz to y Ulogim Porordawae do
 Spitalow Prusynshiego Porowinshiego Prarnow
 shiego a każdego dae po Zlotych Pzdriugl
 do Spitala przy Mochosylwego Klatych Sto Dzyre
 Luchom Grecy na Rejestrze Specyfiu
 si komu w tute Nalezale na Statuiz Umurze Mocy
 postawiz przy Mprez y M. Panem Podkamorny
 Pilewshim Prodz Koby Duszy Mocy Niezapominali
 Regnam Wzrostuich Selce w Mzee Bostuz Cdaiz y Mlami Pan
 me Nay woz przy Statuiz Mocy Chlalnig Rodzimicyia Mogy
 opiece. Dwidziz w Prarnowymach Roku tysiecznego Sedmsetnego
 Frydrieitego Piódmego Dnia Dwadzieitego Rodmego Kitego
 Joanna Lenczynska Woiewodrina Italiska. Sajus Dispocmit
Seu Testamenti Originale in Idem Offerens ad se denuo
recipit de recepto Officiu Inrens et Cappellariam Gu
Prictavit quietatq. Presentibus.

Ladyszk
 [Signature]
 [Seal]
 Datum p. Rai borowiz

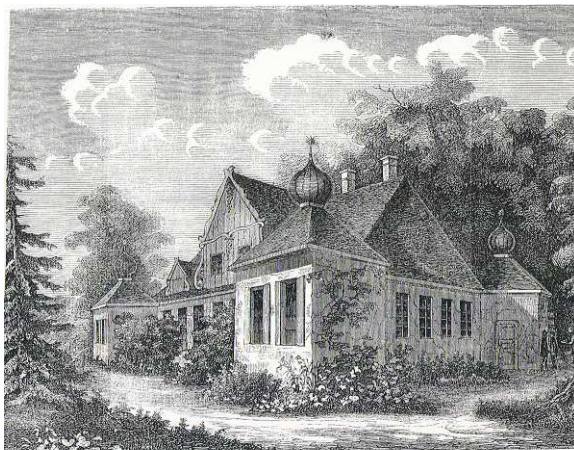

Wszystkie zdjęcia wykonane w dniu 30 maja 2012 roku
W Archiwum Archidiecezjalnym - Częstochowa
Wojciech Edward Leszczyński

Jak Adam Brzostowski dzieci wiejskie nauczał.

<http://infotydzien.com/index.php/kartki-z-historii/383-jak-adam-brzostowski-dzieci-wiejskie-naucza.html>

W 1771 r. właściciel dóbr Czarnożyły, Adam Brzostowski herbu Strzemię, wydał specjalne zarządzenie noszące nazwę: „**Ustanowienie szkół dla małych dzieci w Czarnożyłach**”. Zarządzeniem tym powołał do życia jedną z najlepszych szkół parafialnych w środkowej Polsce. Adam Brzostowski urodził się 1722 r. w rodzinie Konstantego Benedykta, pisarza wielkiego litewskiego i Teresy Woynianki. Od dziecka nosił tytuł starosty daugowskiego. Ukończył kolegium Pijarów w Wilnie. Mając 16 lat został już posłem na sejm z powiatu kowieńskiego, 6 lat później reprezentował powiat słonimski. W 1743 r. poślubił Genowefę Ogińską, wojewodziankę trocką. W pięć lat później otrzymał nominację na generała – majora kawalerii, niedługo potem także generał – lejtnantem piechoty. W 1758 r. został kawalerem Orderu Orła Białego, marszałkiem trybunału wileńskiego oraz otrzymał kasztelanię połocką. W swoich rękach skupił starostwa: mołodkowskie, mścibowskie, sokołowskie, kazuńskie, wołkowyskie. W 1760 r. odciągnął od »familii« na stronę Mniszcha podkanclerzego Michała Sapiehę, zięcia M. Czartoryskiego.

W dniu 7 maja 1764 r. wraz z 21 senatorami i 46 posłami Rzeczypospolitej podpisał manifest Jana Klemensa Branickiego przeciwko gwałtom Rosji i zwolenników Czartoryskich. W 3 lata później przystąpił do konfederacji radomskiej. Wraz z delegacją szlachty polskiej zatwierdził traktat gwarancyjny z Rosją. Niedługo potem wszedł w skład delegacji wyłonionej pod naciskiem Reprnina, która miała określić ustrój Rzeczypospolitej.

Na wiadomość o konfederacji barskiej przeniósł się do Czarnożył, aby razem z Krasińskim, Wesslem i in. politykami organizować ruch partyzancki w Małopolsce i Wielkopolsce. Wyjechał wraz z żoną do Drezna.

Kłęska konfederatów sprawiła, że wycofał się całkowicie z działalności politycznej.

Zgnębiony sekwestrem dóbr, zrażony do Saksonii, zmusił żonę do powrotu i sam wrócił do Warszawy w 1773 r. Wkrótce dobra jego uwolniono z sekwestru.

Zajął się wówczas pracą na rzecz rozwoju swoich dóbr. Wtedy zapewne zetknął się z Czarnożyłami. Prawnym ich właścicielem został w 1774 r. Odziedziczył je w spadku po kanclerzynie Szembekowej, choć z rozporządzeń jakie wydawał w tym majątku musi wynikać, że dysponował nim już wcześniej. W 1778 r. wieś Białozorkę na Wołyniu erygował jako miasteczko z czterema jarmarkami. Wybudował tam dwa kościoły i podejmował w r. 1781 króla Poniatowskiego.

Za jego rządów dobra czarnożyłskie stały się wzorcowym majątkiem w kraju. W „Instruktażu dla dóbr Czarnożył” wprowadził nowatorskie metody uprawy roli, siewu i hodowli zwierząt. Zajmował się też ogrodnictwem. Przy pałacu czarnożyłskim znajdowały się inspekta oraz duże "oranżerie z piecem ceglany", w których między innymi znajdowały się drzewa cytrusowe i figowe. Kopał nowe stawy, prowadził racjonalną gospodarkę leśną. W dobrach czarnożyłskich założył także "kaffenhaus". Była to kawiarnia przeznaczona dla lepszej klienteli, w której serwowano miód, piwo, wódkę, kawę z cukrem.

W 1771 r. wydał zarządzenie noszące nazwę: „Ustanowienie szkół dla małych dzieci w Czarnożyłach”. Na podstawie tego zarządzenia do szkoły chodzić miały dzieci w wieku od 6 do 13 lat. Podczas pobytu w szkole dziecko miało nauczyć się czytać i pisać. Poznawało także podstawy arytmetyki oraz poznawały zasady religii katolickiej. W miesiącach letnich częściowo zwolnione od przymusu szkolnego były tylko dzieci starsze (ze względu na to, że pomagały w pracach polowych). Naukę dzieci te pobierały w dni świąteczne i w niedziele. Niewysyłanie dzieci do szkoły powodowało nałożenie surowych kar na rodziców. Jednocześnie Brzostowski zalecał nauczycielom „aby zdadne i dobre głosy mające dzieci uczyć śpiewać i do grania początki dawał tym, którzy będą zdadne do tego”.

Adam Brzostowski zmarł w 1790 r. Dobra czarnożyłskie stały się własnością jego syna Aleksandra, kasztelana mazowieckiego. Nie dbał on już o swoje włości tak jak ojciec. Majątek zaczął podupadać.

Jacek Majdański

Wydawnictwo
„WIENIAWA QUOMODO”
www.wieniawa.quomodo.org.pl

© 2012 Copyright: Fundacja im. Króla Stanisława Leszczyńskiego
„QUOMODO”

MMXII

